

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ВИСШ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

ул. „Цар Калоян“ № 1-а, 1000 София, тел. 986-28-61, 987-55-13,
факс 987-65-14, e-mail: VASarch@bitex.com

КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД

Д. № 12/2013

Дата 27.06.2013

Изх. № 704

Дата 27.06.2013 г.

(Моля, цитирайте при отговор)

ДО
КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

СТ А Н О В И Щ Е

От
ВИСШИЯ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ,
представяван от Председателя Ралица
Негенцова, конституиран като
заинтересована страна по
конституционно дело № 12/2013 г. по
описа на Конституционния съд на Република
България

УВАЖАЕМИ ДАМИ И ГОСПОДА КОНСТИТУЦИОННИ СЪДИИ,

Висшият адвокатски съвет, конституиран с Определение от 11.06.2013 г. като заинтересована страна в производството по конституционно дело № 12/2013 г. по описа на Конституционния съд на Република България, счита, че разпоредбите на § 14, ал. 1 в частта „и искиви производства за попълване масата на несъстоятелността“, § 14, ал. 2 и § 15 от ПЗР на Закона за изменение и допълнение на Търговския закон (обн., ДВ, бр. 20 от 28.02.2013 г.), не са противоконституционни, поради което намира и искането на Търговска колегия на ВКС за обявяване на противоконституционност на тези разпоредби за неоснователно.

Съображенията ни за това разбиране са следните:

І. Искането на Търговска колегия на Върховен касационен съд за обявяване на противоконституционност:

В искането на Търговска колегия на Върховен касационен съд (ТК на ВКС) за обявяване на противоконституционност на разпоредбите на § 14, ал. 1 в частта „и искиви производства за попълване масата на несъстоятелността“, § 14, ал. 2 и § 15 от ПЗР на

ЗИДТЗ, се твърди, че оспорените разпоредби противоречат на чл. 4, чл. 6, чл. 19, ал. 2 и чл. 121, ал. 1 от Конституцията, защото с тях е предвидено обратно действие на изменените разпоредби на чл. 645, 646 и 647 от ТЗ.

Според вносителя предвиденото обратно действие било противоконституционно, защото:

1. Обратното действие на атакуваните разпоредби накърнява придобитите права, доколкото осъществяването на състава /хипотезиса/ на правната норма е вече породило правно действие. Твърди се, че е недопустимо с обратно действие на отменени или изменени норми да се отменят придобити права - материалноправни или процесуалноправни, като изключения от това правило биха могли да се мотивират само с някакъв свръхдържавен/обществен интерес, какъвто в случая според ТК на ВКС не е налице.

2. Чрез обратното действие се създават два успоредни режима, от които единият облекчава, а другият утежнява положението на всяка от страните по делата /в зависимост от процесуалното й качество/, с което се създава неравноправно третиране на гражданските и стопанските субекти, участващи в производството - нарушение по чл. 4, чл. 6 и чл. 19, ал. 2 от Конституцията.

3. Обратното действие несъразмерно засяга вече придобити права, което се отразява глобално и върху правната сигурност, защото можело да засегне и права на трети лица. Твърди се, че по този начин било нарушено изискването за правова държава, чието законодателство следва да отговаря на принципа на стабилност и предвидимост, за справедливост и пропорционалност.

4. Обратното действие и създаденото неравностойно и противоречиво регулиране прави невъзможно ВКС да изпълни задължението си и като касационна инстанция, а съдилищата по същество се оказват силно затруднени в прилагането на закона. С това атакуваните разпоредби препятстват осъществяването на обективно и безпротиворечиво правосъдие – нарушение на чл. 4, чл. 6 и чл. 121, ал. 1 от Конституцията.

В искането за противоконституционност вносителят ТК на ВКС изрично заявява, че „*по отношение на прилагането на чл. 645, чл. 646 и чл. 647 ТЗ към заварените производства по несъстоятелност следва да се възприеме уеднаквен подход*”, като счита, че „*придаденото от законодателя действие по заварените производства по несъстоятелност* (подч. наше) *не е противоконституционно*”¹ (т. 1 от Искането на ТК на ВКС).

Според вносителя **обратното действие, придадено на разпоредбите на чл. 645, 646 и 647 от ТЗ, е противоконституционно само относно приложението на тези разпоредби за заварени искиви производства, но не и за заварените производства по несъстоятелност.**

II. Предварителни бележки:

За да бъде преценена конституционносъобразността на оспорените разпоредби в светлината на конституционните разпоредби на чл. 4, чл. 6, чл. 19, ал. 2 и чл. 121, ал. 1 от Конституцията, е необходимо извършването на кратък преглед на исковите за попълване

---

¹ Текстове в кавички и курсив в настоящото становище са точен цитат от съответния източник, посочен в скоби след края на цитата.

масата на несъстоятелността и изясняване на понятията „относителна недействителност” по смисъла на чл. 645-647 ТЗ и „обратно действие” на закона.

1. Производството по несъстоятелност и исковите за попълване масата на несъстоятелността. Причини за измененията със ЗИД на ТЗ (обн. ДВ, бр. 20 от 28.02.2013 г.) и целени от законодателя резултати.

1.1. Една от основните цели на производството по несъстоятелност като способ за универсално принудително изпълнение е всички кредитори на несъстоятелния длъжник да получат справедливо удовлетворяване на вземанията си от имуществото на длъжника (чл. 607, ал. 1 от ТЗ).

Когато съдът констатира неплатежоспособност/свръхзадълженост на търговеца постановява решение, с което обявява неплатежоспособността/свръхзадължеността и определя началната й дата, като открива производството по несъстоятелност (чл. 630, ал. 1 от ТЗ).

Решението за откриване на производство по несъстоятелност подлежи на незабавно изпълнение и има действие по отношение на всички – не само по отношение на длъжника и неговите кредитори, но и за всички трети лица (чл. 630, ал. 3 от ТЗ). С откриване на производството по несъстоятелност, освен че се ограничава правната сфера на длъжника (чл. 635 от ТЗ) и се препятства възможността да се водят дела срещу длъжника и включените в масата на несъстоятелността имуществва (чл. 637 и 638 от ТЗ), които последици на съдебното решение принципно действат занапред, се поражда и възможност да се ревизират действия и сделки на длъжника, предхождащи откриването на производството по несъстоятелност.

Възможността за ревизиране на определени действия и сделки на длъжника, се реализира чрез законодателно уредена система от искове за попълване масата на несъстоятелността – исковите по чл. 645, ал. 3 и 4, чл. 646, ал. 2 и чл. 647 от ТЗ.

Съгласно трайно установеното разбиране в практиката на ВКС, включително на Търговска колегия на ВКС (най-добре изразено в Решение № 105/25.11.2009 г. по т.д. № 90/2009 г., постановено по реда на чл. 290 от ГПК) относителната недействителност по чл. 645, ал. 3 и 4, чл. 646, ал. 2 и чл. 647 от ТЗ (по терминологията на чл. 646, ал. 2 от ТЗ – „нищожността”) не настъпва по право (т.е. с откриване на производството по несъстоятелност), а винаги е резултат от предявен и уважен иск – в случаите на чл. 646, ал. 2 от ТЗ установителен иск, а в останалите случаи – конститутивен иск. Едва след като исковите за попълване масата на несъстоятелността бъдат уважени с влязло в сила решение, се поражда възможност имуществото, предмет на атакуваната сделка, да бъде върнато в масата на несъстоятелността чрез предявяване на отделни осъдителни искове за това.²

² Разбирането, отразено в практиката на ВКС, че относителната недействителност, включително в хипотезите на чл. 646, ал. 2 от ТЗ, може да бъде релевирана само по съдебен ред, а връщането в масата на несъстоятелността на даденото от длъжника имущество по относително недействителната сделка – може да стане чрез предявяване на отделен иск за това, е взето предвид от законодателя при изменението на ТЗ със ЗИД на ТЗ (обн. в ДВ, бр. 20/28.02.2013 г.).

Чрез исковете за попълване масата на несъстоятелността се ревизират две основни групи действия и сделки, извършени от длъжника преди откриване на производството по несъстоятелност:

- действия и сделки, чрез които пряко (по дефиниция) се намалява масата на несъстоятелността – исковете по чл. 646, ал. 2, т. 2 и 4 от ТЗ и чл. 647, т. 1-3 от ТЗ (в редакцията до измененията). Това са случаите, при които от длъжника са сключени или безвъзмездни сделки, или сделки, при които има нееквивалентност на престациите. Тези искове имат за цел да ревизират всички извършени в съответния период действия и сделки на длъжника, с които е намалена масата на несъстоятелността и по този начин е намалено имуществото на длъжника, служещо за удовлетворяване на всички кредитори.

- действия и сделки, чрез които длъжникът преимуществено е удовлетворил свой кредитор или му е учредил обезпечение, като по този начин му е създадено право на предпочтително удовлетворение върху имущество от масата на несъстоятелността – исковете по чл. 645, ал. 3 и 4 от ТЗ, чл. 646, ал. 2, т. 1 и 3 от ТЗ и чл. 647, т. 4-7 (в редакцията до измененията). Това са случаите на извършени от длъжника прихващания, изпълнение на парично задължение и учредяване на обезпечения, водещи до създаване на преимущество на един кредитор (който получава удовлетворяване или обезпечение) за сметка на други кредитори. Затова в правната теория тези действия и сделки се означават като „действия и сделки с преферентен ефект”, а исковете за отмяната им – като **преферентни искове за попълване масата на несъстоятелността**.³

1.2. Исковете за попълване масата на несъстоятелността имат своя генезис в отменителния иск по чл. 135 от ЗЗД. При съпоставка на специалните искове за попълване масата на несъстоятелността с техния първообраз (Павловия иск) се разкриват редица особености на тези искове с оглед легитимацията на лицата, които могат да ги предявяват, предпоставките за отмяна на сделките, сроковете за предявяване на исковете и пр. Но най-съществената отлика от отменителния иск по чл. 135 от ЗЗД се свежда до това, че исковете за попълване масата на несъстоятелността, за разлика от отменителния иск по чл. 135 ЗЗД, могат да съществуват само и единствено в рамките на производството по несъстоятелност – от откриването му до неговото прекратяване, т.е. докато производството по несъстоятелност е висящо.

Казано с други думи, исковете за попълване масата на несъстоятелността (исковете по чл. 645, 646 и 647 от ТЗ), подобно на иска по чл. 694 от ТЗ, независимо че са предмет на самостоятелни иски производства, са иманентна част на производството по несъстоятелност и следват неговата съдба. **Именно поради това и решенията по исковете за попълване масата на несъстоятелността, независимо, че ищец по тях е синдикът, а при негово бездействие – кредитор на несъстоятелния длъжник, имат действие** (подобно на всички други актове на съда по несъстоятелността в хода на откритото производство по несъстоятелност) **по отношение на всички кредитори в**

---

³ Най-подробно и задълбочено изследване в областта на преферентните искове е монографията на Стефанов, Стефан, Преферентните искове за попълване на масата на несъстоятелността, Сиби, С., 2011 г.

производството по несъстоятелността, независимо че те не са участвали като страни в конкретното исково производство.

Въведеното от законодателя изключение от общия принцип, че съдебните решения имат действие само между страните (чл. 298, ал. 1 от ГПК) не е случайно. То е доказателство за разбирането на законодателя, че исковете за попълване масата на несъстоятелността са част от производството по несъстоятелност⁴, защото във от производството по несъстоятелност те нямат самостоятелно съществуване и са недопустими.

В голямата си част разпоредбите, уреждащи исковете за попълване масата на несъстоятелността, са създадени при приемането на Част Четвърта от ТЗ, „Несъстоятелност“ през 1994 г.⁵, в условията на неразвит търговски оборот, липса на пряка законодателна приемственост (материята на несъстоятелността в България не е била уредена повече от 40 години, в който период практически е липсвал търговски оборот между равнопоставени стопански субекти), като при първичната уредба на несъстоятелността се е изхождало от разбирането, че несъстоятелността ще бъде изолирано и принципно рядко явление в търговските отношения.

Практиката през последните няколко години разкри редица несъвършенства на уредбата на отменителните иски, в резултат на което тези иски, вместо да изпълняват действителната си цел (да служат за попълване масата на несъстоятелността), твърде често бяха използвани като средство за злоупотреба от страна на длъжника и свързаните с длъжника кредитори за сметка на действителните кредитори, които се оказваха лишени от възможност да получат удовлетворение в производството по несъстоятелност. Всичко това, съчетано с широкото приложно поле на относителната недействителност по чл. 646, ал. 2 и чл. 647 от ТЗ (приложима на практика за почти неограничен кръг действия и сделки, извършени от длъжника), доведе до голяма несигурност в гражданския и търговския оборот и до увеличаване броя на делата по несъстоятелност и до междуфирмената задлъжнялост като цяло.

В мотивите към Законопроект № 254-01-91 от 05.09.2012 г. на 41^{-вото} НС и към Законопроект № 254-01-15 от 16.02.2012 г. на 41^{-вото} НС за изменение и допълнение на ТЗ (които бяха обединени за общо разглеждане и в законодателния процес беше приет ЗИД на ТЗ, обн. в ДВ, бр. 20/28.02.2013 г.), се съдържа подробен анализ за недостатъците на действащата правна уредба и на причините, които според законодателя налагат промени в материята на исковете за попълване масата на несъстоятелността:

- липса на краен срок назад във времето от откриване на производството по несъстоятелност, до който може да бъде определена началната дата на неплатежоспособност, респективно свръхзадълженост, което доведе до случаи

⁴ Аргумент в подкрепа на разбирането, че исковете за част от производството по несъстоятелност, е и разпоредбата на чл. 621а, ал. 3, т. 3 от ТЗ, съгласно която „В производството по несъстоятелност не се прилагат правилата на Гражданския процесуален кодекс относно: ... 3. оттегляне или отказ от иск, предявен от синдик или кредитор по чл. 645, ал. 3, чл. 646 или чл. 647“.

⁵ Измененията на ТЗ в материята за отменителните иски през 1998 г. (със ЗИД на ТЗ, обн. в ДВ, бр. 70/1998 г.), през 2000 г. (ЗИД на ТЗ, обн. в ДВ, бр. 84/2000 г.) и през 2006 г. (ЗИД на ТЗ, обн. в ДВ, бр. 38/2006 г.), са по-скоро редакционни и не променят същността на концепцията за отменителните иски, въведена преди близо 20 години, с приемането на Част Четвърта на ТЗ, обн. в ДВ, бр. 63/1994 г.

началната дата на неплатежоспособност да бъде определяна 10 и повече години назад във времето и като последица всички извършени от длъжника сделки след тази дата да бъдат обявени за недействителни, а извършените от длъжника плащания – да подлежат на връщане.

- **липса на каквато и да било правна защита на добросъвестните трети лица, договаряли с длъжника – ответници по предявени иски за попълване масата на несъстоятелността**, които трети лица понасят санкцията от относителната недействителност и се оказват въввлечени в производството по несъстоятелност на длъжника, независимо че в много случаи договарялите с длъжника трети лица са предоставили при сключване на атакуваната сделка равностойна стока или услуга, която не могат да получат обратно от длъжника.

- **възможност изключително широк кръг сделки на длъжника да бъдат обявени за недействителни, стига да са сключени след началната дата на неплатежоспособността**. В кръга на тези сделки и действия се включваха както извършените плащания към доставчици на комунални услуги (за доставка на енергия, вода, горива и пр., при които плащанията са за текущо извършени доставки на длъжника), така и кредитните сделки, по които търговецът е получил финансиране за осъществяване на дейността си, т.е. сделки, без които длъжникът въобще не би могъл и да осъществява дейността си.

- **липса на баланс между целите и нуждите на производството по несъстоятелност и нуждите на правната сигурност**, което доведе до абсурдни ситуации: по сделки между търговци да се иска плащането да се извършва не от търговеца, а от физическо лице-нетърговец, за да не се поема рискът години по-късно платеното да се иска обратно чрез предявяване на отменителен иск в бъдещо производство по несъстоятелност; последиците от неплатежоспособността на длъжника да се поемат от добросъвестните трети лица, договаряли с длъжника или от лицата, договаряли със съконтрагента на длъжника по относително недействителната сделка.

- **явни злоупотреби с началната дата на неплатежоспособност с цел определени действия и сделки на длъжника, включително сключените от длъжника обезпечителни сделки, да попаднат в приложното поле на чл. 645-647 ТЗ и като резултат да бъдат обявени за недействителни по исков ред**. Това създава несигурност при кредитирането и на практика доведе, от една страна, до свиване на кредитирането от страна на банките, а оттам – и до допълнително свиване на търговския оборот и бизнеса в страната, и от друга страна – може да доведе до дестабилизация на банковата система и на финансовата система в страната като цяло.

- **вътрешни колизии в уредбата на отменителните иски**, породени от факта, че разпоредбата на чл. 646, ал. 2 от ТЗ (в редакцията преди изменението) е създадена в сегашния си вид през 1998 г. и преповтаря част от уредбата на отменителните иски по чл. 647 от ТЗ. Така **безвъзмездните сделки и нееквивалентните възмездни сделки се оказаха едновременно в приложното поле на чл. 646, ал. 2, т. 2 и 4 от ТЗ и в приложното поле на чл. 647, т. 1-3 от ТЗ**.

Недостатъците в уредбата на исковете за попълване масата на несъстоятелността и възможността такива иски да бъдат предявявани за изключително голям кръг действия и сделки, сключени в продължителен период от време, доведоха до ефекта на т.нар. „верижни производства по несъстоятелност“⁶. Уважаването на иски за

⁶ Настоящото изложение въобще не разглежда глобалните последици от драстично увеличаване брой производства по несъстоятелност, включително в резултат на „верижните“ несъстоятелности – като ликвидиране на действащи търговски предприятия, увеличаване на безработицата и пр.

попълване масата на несъстоятелността на един неплатежоспособен длъжник, вместо да доведе реално до попълване на масата на несъстоятелността, водеше до откриване на производства по несъстоятелност на третите лица, с които длъжникът е договарял: когато лицето, което е договаряло с длъжника, бъде осъдено да върне в масата на несъстоятелността получените плащания (обикновено получени периодични плащания, извършвани от длъжника в дълъг период от време) и третото лице не е в състояние да стори това, като върне наведнъж всички получени суми, се оказва във фактическо състояние на неплатежоспособност. При това положение неминуемо следва откриване на производство по несъстоятелност на третото лице, договаряло с длъжника и осъдено да върне в масата на несъстоятелността полученото от длъжника – било по молба на синдика на неплатежоспособния длъжник, било по молба на самото трето лице.⁷

1.3. Със ЗИД на ТЗ (обн. в ДВ, бр. 20/28.02.2013 г.) бяха извършени съществени изменения в уредбата на исковете за попълване масата на несъстоятелността, посочени по-долу в сравнителна таблица (съпоставяща стар и нов текст на закона при наличие на пълно или частично съответствие между редакциите на текстовете), които изменения по силата на § 14, ал. 1 от ПЗР на ЗИД на ТЗ се прилагат за заварените производства по несъстоятелност и искиви производства:

Редакция на ТЗ до изменението	Редакция на ТЗ след ЗИД на ТЗ
	§ 7 от ЗИД на ТЗ, с който е изменен чл. 645, ал. 4 от ТЗ
<p>Чл. 645, ал. 4: Недействително по отношение кредиторите на несъстоятелността, освен за частта, която кредиторът би получил при разпределението на осребреното имущество, е прихващането, извършено от длъжника след началната дата на неплатежоспособността, съответно свръхзадължеността, независимо от това, кога са възникнали двете насрещни задължения.</p>	<p>чл. 645, ал. 4: Недействително по отношение кредиторите на несъстоятелността, освен за частта, която кредиторът би получил при разпределението на осребреното имущество, е прихващането, извършено от длъжника след началната дата на неплатежоспособността, съответно свръхзадължеността, но не по-рано от една година преди подаването на молбата, независимо от това, кога са възникнали двете насрещни задължения.</p>
	§ 8 от ЗИД на ТЗ, с който е изменен чл. 646 от ТЗ
<p>Чл. 646, ал. 2: Нищожно по отношение на кредиторите на несъстоятелността е извършването от длъжника след началната дата на неплатежоспособността, съответно свръхзадължеността и аследните действия и сделки:</p> <p>1. изпълнение на парично задължение независимо от начина на</p>	<p>Чл. 646, ал. 2: Могат да бъдат обявени за недействителни по отношение на кредиторите на несъстоятелността следните действия и сделки, извършени от длъжника след началната дата на неплатежоспособността, съответно свръхзадължеността, в посочените в т. 1 - 3 срокове преди подаване на молбата по чл. 625:</p> <p>1. изпълнение на неизискуемо парично задължение, независимо от начина на</p>

⁷ Според публикувани в началото на м. юни 2013 г. данни от изследване на Coface Group, Франция, от всички изследвани държави в Централна и източна Европа, България е на първо място по ръст на производства за несъстоятелност, като през 2012 г. броя на производствата по несъстоятелност (общо 1339 новооткрити производства) е увеличен с 243,3 % спрямо предходната 2011 г.

<p>изпълнението;</p> <p>2. безвъзмездна сделка с имуществено право от масата на несъстоятелността;⁸</p> <p>3. учредяване на залог, ипотека или друго обезпечение върху имуществено право от масата на несъстоятелността;</p> <p>4. възмездна сделка с имуществено право от масата на несъстоятелността, при която даденото значително надхвърля по стойност полученото.⁸</p>	<p>изпълнението, извършено в едногодишен срок;</p> <p>2. учредяване на ипотека или залог за обезпечаване на необезпечено от длъжника дотогава вземане срещу него, извършено в едногодишен срок;</p> <p>3. погасяване на изискуемо парично задължение на длъжника, независимо от начина на изпълнението, извършено в 6-месечен срок.</p>
	<p>Чл. 646, ал. 3: Ако кредиторът е знаел, че длъжникът е неплатежоспособен или свръхзадължен, срокът по ал. 2, т. 1 и 2 е две години, а срокът по ал. 2, т. 3 - една година.</p>
	<p>Чл. 646, ал. 4: Знанието по ал. 3 се предполага, когато:</p> <p>1. длъжникът и кредиторът са свързани лица, или</p> <p>2. кредиторът е знаел или е бил в състояние да узнае обстоятелства, въз основа на които може да се направи обосновано предположение за наличието на неплатежоспособност или свръхзадълженост.</p>
	<p>Чл. 646, ал. 5: Алинея 2, т. 1 и 3 не се прилагат, ако изпълнението е в кръга на обичайната дейност на длъжника и когато:</p> <p>1. е извършено съобразно уговореното между страните едновременно с предоставянето на равностойна стока или услуга в полза на длъжника или до 30 дни след падежа на паричното задължение, или</p> <p>2. след извършване на плащането кредиторът реално е предоставил на длъжника равностойна стока или услуга.</p>
	<p>Чл. 646, ал. 6: Алинея 2, т. 2 не се прилага, когато залогът или ипотеката са учредени:</p>

⁸ Разпоредбата на чл. 646, ал. 2, т. 2 от отменената редакция на ТЗ се припокриваше с фактическите състави на чл. 647, т. 1 и 2 от ТЗ (в отменената редакция), а разпоредбата на чл. 646, ал. 2, т. 4 от ТЗ се припокриваше с разпоредбата на чл. 647, т. 3 от ТЗ, което в доктрината основателно беше критикувано като слабост в уредбата и се правеха предложения за промени в законодателството (Така Попова, В., Избрани съчинени, Том Втори, Несъстоятелност, С., 2010 г., стр. 441). Тези критики в доктрината са съобразени от законодателя и при приемането на ЗИД на ТЗ фактическите състави на чл. 646, ал. 2, т. 2 и т. 4 от ТЗ (до изменението) са погълнати от съставите на чл. 647, ал. 1, т. 1-3 ТЗ.

СТАНОВИЩЕ

от Висшия адвокатски съвет по конституционно дело № 12/2013 г.

	<p>1. преди или едновременно с предоставянето на кредит на длъжника;</p> <p>2. да заместват друго вещно обезпечение, което не може да бъде обявено за недействително според правилата на този раздел;</p> <p>3. за обезпечаване на кредит, предоставен за придобиване на предмета на залога или ипотеката.</p>
	<p>Чл. 646, ал. 7: Недействителността по ал. 2 не засяга правата, които добросъвестни трети лица са придобили възмездно преди вписването на исковата молба. Недобросъвестността се предполага до доказване на противното, ако третото лице е свързано лице с длъжника или с лицето, с което длъжникът е договорял.</p>
<p>Чл. 646, ал. 3: Предходните алинеи не се прилагат в случаи на изпълнение от длъжника на публични вземания или на частни държавни вземания, чието принудително събиране се извършва по реда на публичните.</p>	<p>чл. 646, ал. 8: Предходните алинеи не се прилагат в случаи на изпълнение от длъжника на публични вземания или на частни държавни вземания, чието принудително събиране се извършва по реда на публичните.</p>
	<p>§ 9 от ЗИД на ТЗ, с който е изменена разпоредбата на чл. 647 от ТЗ</p>
<p>Чл. 647. Освен в предвидените от закона случаи могат да бъдат обявени за недействителни по отношение кредиторите на несъстоятелността следните извършени от длъжника действия и сделки:</p>	<p>Чл. 647, ал. 1: Освен в предвидените от закона случаи могат да бъдат обявени за недействителни по отношение на кредиторите на несъстоятелността следните действия и сделки, ако са извършени от длъжника в посочените в т. 1 - 6 срокове преди подаване на молбата по чл. 625:</p>
<p>1. безвъзмездна сделка, с изключение на обикновено дарение, в полза на свързано лице с длъжника, извършена в 3-годишен срок преди откриване на производството по несъстоятелност;</p>	<p>1. безвъзмездна сделка, с изключение на обичайното дарение, по която страна е свързано лице с длъжника, извършена в тригодишен срок;</p>
<p>2. безвъзмездна сделка в полза на трето лице, извършена в 2-годишен срок преди откриване на производството по несъстоятелност;</p>	<p>2. безвъзмездна сделка, извършена в двугодишен срок;</p>
<p>3. възмездна сделка, при която даденото значително надхвърля по стойност полученото, извършена в двугодишен срок преди откриване на производството по несъстоятелност;</p>	<p>3. възмездна сделка, при която даденото значително надхвърля по стойност полученото, извършена в двугодишен срок, но не по-рано от датата на неплатежоспособността, съответно свръхзадължеността;</p>
<p>4. погасяване на парично задължение чрез прехвърляне на собственост, извършено в 3-месечен срок преди началната дата на</p>	

СТАНОВИЩЕ

от Висшия адвокатски съвет по конституционно дело № 12/2013 г.

неплатежоспособността, ако връщането би довело до увеличаване на сумата, която кредиторите биха получили;	
5. учредяване на ипотека, залог или друго обезпечение, което е извършено в едногодишен срок преди откриване на производството по несъстоятелност в полза на необезпечено дотогава вземане;	4. учредяване на ипотека, залог или лично обезпечение за чужди задължения, извършено в едногодишен срок, но не по-рано от датата на неплатежоспособността, съответно свръхзадължеността;
6. учредяване на ипотека, залог или друго обезпечение, което е извършено в двугодишен срок преди откриване на производството по несъстоятелност в полза на необезпечено дотогава вземане на съдружник или акционер;	5. учредяване на ипотека, залог или лично обезпечение за чужди задължения в полза на кредитор, който е свързано лице с длъжника, извършено в двугодишен срок;
7. сделка, която е извършена в двугодишен срок преди откриване на производството по несъстоятелност и уврежда кредиторите, по която страна е свързано лице с длъжника.	6. сделка, която уврежда кредиторите, по която страна е свързано лице с длъжника, извършена в двугодишен срок.
	чл. 647, ал. 2: „Алинея 1 се прилага и за действия и сделки, извършени от длъжника в периода между подаване на молбата по чл. 625 и датата на решението за откриване на производството по несъстоятелност.
	чл. 647, ал. 3: Недействителността по този член не засяга правата, които трети добросъвестни лица са придобили възмездно преди вписването на исковата молба. В тези случаи съответно се прилага чл. 646, ал. 8.
	§ 10 от ЗИД на ТЗ, с който е изменена разпоредбата на чл. 649 от ТЗ:
Чл. 649, ал. 1: Иск по чл. 645, ал. 3 и чл. 647 може да предяви синдикът, а при негово бездействие - всеки кредитор на несъстоятелността, в едногодишен срок от откриване на производството.	Чл. 649, ал. 1: Иск по чл. 645, 646 и 647 от този закон и по чл. 135 от Закона за задълженията и договорите, свързан с производството по несъстоятелност, може да предяви синдикът, а при негово бездействие - всеки кредитор на несъстоятелността, в едногодишен срок от откриване на производството, съответно от момента на обявяването на решението по чл. 632, ал. 2. Ако прихващането е извършено след датата на решението за откриване на производството по несъстоятелност, срокът тече от извършването на прихващането.
	Чл. 649, ал. 2: В случаите по ал. 1 синдикът, съответно кредиторът може да предяви и обусловените от посочените искове осъдителни искове за попълване на масата на несъстоятелността.
	Чл. 649, ал. 3: Когато искът е предявен от кредитор, съдът служебно конституира синдика като съищец. При предявен от кредитор иск по ал. 1 друг кредитор няма

	право да предяви същия иск, но може да встъпи като съищец не по-късно от първото по делото заседание.
	Чл. 649, ал. 4: В производството по обявяване на недействителност на сделка или действие, презумпцията по чл. 135, ал. 2 от Закона за задълженията и договорите се прилага за всички свързани лица.
Чл. 649, ал. 3: Иск по чл. 645, 646 и 647 от този закон, както и иск по чл. 135 от Закона за задълженията и договорите, свързан с производството по несъстоятелност, се предявява пред съда по несъстоятелността.	Чл. 649, ал. 5: Иск по ал. 1 се предявява пред съда по несъстоятелността. Влязлото в сила решение има действие за длъжника, синдика и всички кредитори.
Чл. 649, ал. 2: При предявяване на иск от синдика предварително държавна такса не се събира. Ако искът бъде уважен, следващата се държавна такса се събира от осъдената страна, а ако искът бъде отхвърлен, държавната такса се събира от масата на несъстоятелността.	Чл. 649, ал. 6: В производствата по предявени искове по ал. 1 държавни такси за всички инстанции не се внасят предварително. Ако искът бъде уважен, следващите се държавни такси се събират от осъдената страна, а ако искът бъде отхвърлен, държавните такси се събират от масата на несъстоятелността.

Законодателят ясно е изразил в мотивите към ЗИД на ТЗ какви са целите, които се преследват с измененията в уредбата на исковете за попълване масата на несъстоятелността:

- **съкращаване на подозрителния период до разумни от гледище на търговския оборот граници.** Без да се изменя разпоредбата на чл. 608 от ТЗ чрез въвеждане на краен срок назад във времето, в рамките на който може да бъде определена началната дата на неплатежоспособността⁹, на практика се ограничи значението на началната дата на неплатежоспособността като предпоставка за уважаване на исковете за попълване масата на несъстоятелността. След изменението на ТЗ, независимо колко назад във времето е определена началната дата, действия и сделки могат да бъдат атакувани като относително недействителни при условията на чл. 646, ал. 2 ТЗ и чл. 647 от ТЗ само ако са извършени в посочените от закона срокове *преди подаване на молбата* за откриване на производството по несъстоятелност. По този начин на практика се съкрати „подозрителният период“, в който действия и сделки на длъжника могат да бъдат предмет на отменителни искове.

- **значително ограничаване на вида и характера на действията и сделките, които могат да бъдат атакувани като относително недействителни с искове по чл. 646 и 647 от ТЗ.** Създаде се адекватна и балансирана защита на интересите на третите добросъвестни лица, договаряли с длъжника, чрез въвеждане на допълнителни условия, при които определени действия и сделки могат да бъдат обявени за недействителни (чл. 646, ал. 5 от ТЗ), предвидиха се отделни фактически състави за недобросъвестните кредитори (чл. 646, ал. 3 от ТЗ) и се създадоха презумпции за

⁹ В първоначалния законопроект за изменение на ТЗ (Законопроект № 254-01-15 от 16.02.2012 г.) се предвиждаше създаване на нова ал. 4 на чл. 608 от ТЗ със съдържание: „Началната дата на неплатежоспособността е определената от съда дата, но не повече от три години преди деня на подаване на молбата.“, която имаше за цел да ограничи възможността началната дата да бъде определяна безгранично назад във времето и по този начин да се защити сигурността в гражданския и търговския оборот.

недобросъвестност, за да се облекчи доказването от страна на ищите по отменителните иски (чл. 646, ал. 4 от ТЗ);

- **разграничаване на фактическите състави на обезпечителните сделки, учредени за собствено задължение на неплатежоспособния длъжник** (чл. 646, ал. 2, т. 2 и чл. 646, ал. 6 от ТЗ) и за чужд дълг (чл. 647, т. 4 и 5 ТЗ), като се предвидиха различни предпоставки за атакуването им;

- **уеднаквяване на сроковете и условията за предявяване на всички иски за попълване масата на несъстоятелността** (по чл. 645, 646 и 647 от ТЗ и по чл. 135 от ЗЗД) – чл. 649, ал. 1 и ал. 2 от ТЗ, като се създаде възможност на синдика и кредитора-ищец по предявен иск за попълване масата на несъстоятелността, да предявяват и обусловените от тези иски осъдителни иски за връщане на даденото по относително недействителната сделка.

- **уеднаквяване на режима относно държавните такси** (чл. 649, ал. 6 от ТЗ). В режима до изменението на ТЗ само ищите (синдик или кредитор) по отменителен иск бяха освободени от държавни такси и нерядко ответникът (третото лице, договаряло с длъжника и оказало се ответник по такъв иск) изпаднаше в невъзможност да заплати следващата се държавна такса за въззивно или касационно обжалване на постановеното решение по такъв иск. На практика това създаваше неравнопоставеност на страните в процеса и ограничаваше правото на защита на ответници по исовете за попълване масата на несъстоятелността.

- **с преходните и заключителни разпоредби на ЗИД на ТЗ се предвиди незабавно действие на закона както по отношение на заварените производства по несъстоятелност, така и по отношение на заварените иски производства за попълване масата на несъстоятелността** (§ 14, ал. 1 от ПЗР на ЗИД на ТЗ). Изрично в мотивите на законопроекта е посочена целта, с която е въведено незабавно действие на част от измененията за заварените производства: *„на ответниците по посочените иски да бъде предоставен поне онзи минимум защитни средства, които са безспорно признати в сравнително правен аспект, както и да се минимизира неравенството между ответниците по заварени и по нови дела.*” (Мотиви към ЗИД на ТЗ).

- **с преходните и заключителни разпоредби на ЗИД на ТЗ се направи ясно разграничение между съставите на преферентните иски по отменените разпоредби на Търговския закон** (чл. 646, ал. 2, т. 1 и 3, съответно чл. 647, т. 4-7 от ТЗ) и исовете за отмяна на действия и сделки, пряко увреждащи масата на несъстоятелността (чл. 646, ал. 2, т. 2 и 4 от ТЗ). За исовете по чл. 646, ал. 2, т. 2 и 4 от ТЗ (в редакцията до изменението) е предвидено да бъдат довършени по досегашния ред (с атакуваната разпоредба на § 15 от ПЗР на ЗИД на ТЗ). Мотивите на законодателя тези иски производства да бъдат довършени по досегашния ред е резултат на извършената от него преценка за *„справедливост и правна сигурност*”. Заварените иски производства по предявени иски по чл. 646, ал. 2, т. 2 и 4 ТЗ касаят сделки, които по дефиниция пряко увреждат масата на несъстоятелността (безвъзмездни сделки и сделки с нееквивалентни престации). За тези сделки новата уредба (вече съдържаща се единствено в чл. 647, ал. 1, т. 1-3 ТЗ) не предоставя допълнителни форми на защита на договарялите с длъжника трети лица (няма диференциация на фактическите състави съобразно това дали третото лице е било добросъвестно или не) – защото в тези случаи третите лица са получили нещо от длъжника или безвъзмездно, или без да са направили еквивалентна престация. Поради това с разпоредбата на § 15 от ПЗР на ЗИД на ТЗ е

уредена изрично хипотеза на т.нар. „преживяване на закона”, при която отмененият граждански закон продължава да се прилага и след отмяната му¹⁰.

- в производството по несъстоятелност, в отклонение от общите правила на ГПК, е недопустимо предявените от синдик или от кредитор искове по чл. 645, ал. 3, чл. 646 и чл. 647 от ТЗ да бъдат оттегляни или да се прави отказ от тях (чл. 621а, ал. 3, т. 3 ТЗ). Законодателят предвиди незабавно действие на изменените разпоредби относно заварени неприключили искиви производства по предявени преферентни искове (заварените искове по чл. 646, ал. 2, т. 1 и т. 3 и по чл. 647, т. 4-7 от ТЗ) с цел „на ответниците по посочените искове да бъде предоставен поне онзи минимум защитни средства, които са безспорно признати в сравнително правен аспект, както и да се минимизира неравенството между ответниците по заварени и по нови дела.” (Мотиви на ЗИД на ТЗ). При това положение предявените искове по част от заварените искиви производства могат да се окажат недопустими или неоснователни, но въпреки това ищците по тези искове, поради забраната на чл. 621а, ал. 3, т. 3 ТЗ, нямат възможност едностранно нито да ги оттеглят, нито да се откажат от тях. **Именно поради това с разпоредбата на § 14, ал. 2 от ПЗР на ЗИД на ТЗ законодателят е предвидил в относително кратък срок след влизане в сила на ЗИД на ТЗ ищците по заварени искиви производства, които съгласно § 14, ал. 1 от ПЗР на ЗИД на ТЗ ще се довършват при действието на новите разпоредби на чл. 645, 646, 647 и 649 от ТЗ, да имат възможност да ги оттеглят независимо от фазата, в която се намира производството, включително без съгласие на ответника** (в отклонение на общото правило на чл. 232 от ГПК). По този начин законодателят е предоставил изцяло на ищците по заварените искиви производства преценката дали да продължат производствата по предявените искове или да ги прекратят, като оттеглят предявените искове в срока по § 14, ал. 2 от ПЗР на ЗИД на ТЗ.

Извършената промяна в уредбата на исковите за попълване масата на несъстоятелността приведе (макар и частично) българското законодателство в съответствие със съвременните тенденции в европейските законодателства за предметно и времево ограничаване на приложното поле на исковите за попълване масата на несъстоятелността и за създаване на адекватни механизми за защита на третите лица-ответници по такива искове, а по този начин – за защита на сигурността и стабилността в търговския оборот (подобни изменения, предизвикани от икономическата и финансова криза, са направени в почти всички законодателства на страните-членки на ЕС преди повече от 2-3 години¹¹). Наред с това измененията в материята на исковите за попълване масата на несъстоятелността, извършени със ЗИД на ТЗ, отговарят и на обществената необходимост в производството по несъстоятелност да се направи разумен баланс между правата на кредиторите да искат отмяна на извършени от длъжника действия и сделки и правата на третите лица-договаряли с длъжника; баланс, от който зависи в голяма степен стабилността в гражданския и търговския оборот в условията на всеобща икономическа криза и значителен ръст в производствата по несъстоятелност¹².

¹⁰ За т.нар. „преживяване на отменения граждански закон” – Павлова, М., Гражданско право, обща част, т. I, стр. 96.

¹¹ В този смисъл са данните в обобщения преглед на законодателството в областта на несъстоятелността: „European Insolvency Procedures”, 2012 edition, Clifford Chance.

¹² Според публикувани в началото на м. юни 2013 г. данни от изследване на Coface Group, Франция, от всички изследвани държави в Централна и източна Европа, България е на първо място по ръст на

2. Относно характера на относителната недействителност по чл. 645-647 от ТЗ:

Независимо от терминологичната непоследователност в уредбата на исковете за попълване масата на несъстоятелността (в разпоредбата на чл. 645, ал. 3 и 4 ТЗ се говори за „недействителност по отношение на кредиторите”, в разпоредбата на чл. 646 от ТЗ за „нищожност по отношение на кредиторите”, а в разпоредбата на чл. 647 от ТЗ – за „недействителност по отношение на кредиторите”), няма съмнение, че **с всички тези понятия е означено едно и също правно явление: относителна недействителност по отношение на кредиторите на несъстоятелността на посочените в разпоредбите действия и сделки, извършени от неплатежоспособния длъжник в определените от закона срокове.** По този въпрос няма противоречиви разбирания нито в съдебната практика, нито в правната литература.

При относителната недействителност сделките са действителни, защото не съдържат пороци по чл. 26-33 от ЗЗД, водещи до тяхната нищожност или унищожаемост. Поради това относителната недействителност не е санкция за незаконосъобразно или неморално поведение на страните по сделката, а правно средство за защита на определен кръг правни субекти, на които последиците на тази иначе действителна сделка не могат да бъдат противопоставени. Относително недействителните сделки въобще не могат да се квалифицират като разновидност на недействителните (нищожните) сделки и затова традиционно в правната литература те се разглеждат като самостоятелно правно явление¹³ – по думите на проф. Любен Василев тези сделки само условно могат да се нарекат „недействителни”.

Доколкото относителната недействителност по чл. 645, чл. 646 и чл. 647 от ТЗ винаги се установява по съдебен ред – чрез предявяване на съответните искове, тя винаги е последица от влизане в сила на решението, с което се уважава предявеният иск. Докато не е налице влязло в сила решение, с което сключена от длъжника сделка или извършено от него действие да бъдат обявени за относително недействителни спрямо кредиторите на несъстоятелността, сключената сделка, съответно извършеното действие, е действително и противопоставимо на всички трети лица, включително на кредиторите на несъстоятелността.

За разлика от недействителността по чл. 26-33 от ЗЗД, при които е налице порок при сключване на сделката, при относителната недействителност по чл. 645-647 от ТЗ се касае до сделки, които въобще не страдат от пороци, а са непротивопоставими (не поражат действие) само по отношение на кредиторите в производството по несъстоятелност. **Сключените сделки от длъжника и третото лице, с което той е договарял, не са изначално (т.е. от момента на сключването им) относително недействителни (т.е. непротивопоставими на кредиторите на несъстоятелността), а стават такива в много по-късен момент – по дефиниция след сключването им и**

производства за несъстоятелност, като през 2012 г. броя на производствата по несъстоятелност (общо 1339 новооткрити производства) е увеличен с 243,3 % спрямо предходната 2011 г.

¹³ В този смисъл Павлова, М., Гражданско право, Обща част, т. II, стр. 136-137; Таджер, В., Гражданско право на НРБ, обща част, дял II, С., 2001 г., стр. 474-476; Василев, Л., Гражданско право, Обща част, С., 2000 г., стр. 291; Стефанов, Ст., цит.съч, стр. 346.

само ако за някоя от страните по сделката бъде открито производство по несъстоятелност, в рамките на което производство по несъстоятелност бъде предявен и уважен иск, с който тези сделки се обявяват за относително недействителни по отношение на кредиторите на несъстоятелността.

Ето защо изразеното от ТК на ВКС разбиране в искането за противоконституционност, че правната сигурност от гледна точка на третите лица изисквала предпоставките за недействителност по чл. 645, 646 и 647 от ТЗ да не се променят (и по-точно „да не се променят по начин, който да разширява приложното поле на съответните разпоредби, така че да включва сделки, които преди изменението не биха попадали в приложното им поле” – т. 1 от аргументите на ТК на ВКС), не може да бъде споделено. **Относителната недействителност не засяга по никакъв начин фактическия състав на самата сделка и по дефиниция настъпва много след сключване на сделката** (включително като резултат от уважен иск за обявяване на тази недействителност). Ето защо няма как да изискваме и да очакваме при сключването на сделката страните по нея (длъжникът и третото лице) да съобразят поведението си точно с разпоредбите на чл. 645, 646 и 647 от ТЗ, които не поставят изискване за действителност на сделката, а са предвидени за защита интересите на неучастващи в сделката лица – *бъдещите кредитори* на несъстоятелния длъжник.

Дори да приемем посочената от ТК на ВКС аргументация за относима към случаите на относителна недействителност, то **в настоящия случай приложното поле на разпоредбите на чл. 645, 646 и 647 от ТЗ не се разширява, а** – както правилно е отбелязано от самия вносител, *„се ограничава – като обхват на сделки, допълнителни предпоставки, време на извършване”*, поради което няма как предвиденото незабавно действие за заварени производства по несъстоятелност и искиви производства да засегне правата на третите лица, ако под трети лица вносителят разбира лицата, с които длъжникът е договарял.

В заключение може да се обобщи, че относителната недействителност не е никаква недействителност, а представлява възникваща в резултат на уважен иск по чл. 645-647 от ТЗ непротивопоставимост на кредиторите на несъстоятелността на последиците от извършени в миналото действия и сделки на длъжника. Затова в по-новите нормативни актове действията и сделките, непротивопоставими на определен кръг лица, които традиционно в миналото са означавани като „относително недействителни”, вече легално се наричат „оспорими” сделки.¹⁴ Впрочем такава е и съвременното законодателно разбиране в сравнителноправен аспект.

Ето защо намираме, че всички аргументи на ТК на ВКС за противоконституционност на оспорените разпоредби, които изхождат от разбирането, че относително недействителните сделки по чл. 645-647 от ТЗ са разновидност на недействителните (нищожни) сделки, не могат да бъдат споделени и не намират подкрепа нито в традиционната доктрина, нито съответстват на съвременните законодателни разрешения.

---

¹⁴ Така разпоредбата на чл. 24, ал. 4 от СК определя, че извършеното от единия съпруг разпореждане с обща недвижима вещ без съгласие на другия съпруг, е „оспоримо”, а не е недействително.

Искането за противоконституционност поради противоречие на атакуваните разпоредби с чл. 4, чл. 6, чл. 19, ал. 2 и чл. 121, ал. 1 от Конституцията е обосновано изцяло с аргументи, почиващи на погрешното разбиране, че относително недействителните сделки са вид недействителни (нищожни) сделки, чиято действителност се преценява към момента на сключването им, а от анализа на правната уредба се установява, че това не е така.

3. Относно „обратното действие” на разпоредбите на чл. 645, чл. 646 и чл. 647 от ТЗ, каквото според вносителя било придадено с оспорената разпоредба на § 14, ал. 1 от ПЗР на ЗИД на ТЗ.

Искането на Търговска колегия на ВКС за обявяване на противоконституционност на оспорените разпоредби почива на разбирането, че с атакуваните разпоредби от ПЗР на ЗИД на ТЗ е предвидено *обратно действие* на разпоредбите на чл. 645, чл. 646 и чл. 647 от ТЗ.

Това разбиране се обосновава от вносителя с тезата, че кредиторите на несъстоятелността придобивали права по отношение на извършени от длъжника действия и сделки със самото откриване на производството по несъстоятелност, без в искането да се уточнява какви точно права по чл. 645, 646 и 647 от ТЗ придобиват кредиторите на несъстоятелността – материалноправни или процесуалноправни „.

Считаме, че в случая не се касае за обратно действие на закона, а до незабавно действие на новия закон по отношение на заварени правоотношения, което винаги е действие на закона занапред.

Нормативните актове имат действие от момента на влизането им в сила и по дефиниция винаги за в бъдеще (арг. от чл. 5, ал. 4 от Конституцията и чл. 14, ал. 1 от ЗНА). Това означава, че новият закон се прилага за всички факти и правоотношения, които ще възникнат при неговото действие. Това е изчистената и проста хипотеза.

Обикновено новият закон заварва при влизането си в сила юридически факти и възникнали (но неприключили) правоотношения, които продължават да съществуват и да се развиват и при неговото действие.

Ако новият закон преуреди по нов начин настъпили, осъществили се, погасени или прекратени преди влизането му в сила правоотношения (юридически факти), е налице обратно действие на закона – защото новият закон се връща назад във времето, за да признае ново правно действие на станали преди неговото влизане в сила факти, и то от момента на възникване на тези факти, а не от момента на влизане на новия закон в сила¹⁵. Понеже обратното действие на закона е изключение то трябва да бъде изрично уредено (арг. от чл. 14, ал. 1 от ЗНА).

Когато законодателят предвиди действие на новия закон и спрямо заварени от закона правоотношения, не е налице обратно действие. В този случай новият граждански закон преурежда за в бъдеще – от момента на неговото влизане заварените от него правоотношения, а не ги преурежда от момента на тяхното възникване. **В доктрината се прави ясно разграничение между обратно действие на закона**

---

¹⁵ Таджер, В., Гражданско право, цит.съч, т. I, стр. 205: „Понякога законодателят определя действието на новия закон и спрямо заварени отношения, но това не е обратно действие на закона”; Павлова, М., цит. съч, т. I, стр. 91-96.

(уреждащо по нов начин юридическите факти от момент, предшестващ влизането на закона в сила – от момента на тяхното възникване) и действието на закона спрямо заварените от него правоотношения, което е действие винаги за в бъдеще.¹⁶ Разграничителният критерий между „обратното действие на закона” и „действието спрямо заварените от закона правоотношения” е от кой момент законодателят дава нова правна оценка (преоценка) на минали юридически факти:

- дали от момента на осъществяване на юридическия факт, в който случай е налице обратно действие на закона, или
- от момента на влизане на новия закон в сила, в който случай е налице действие на закона за заварени правоотношения, което е форма на действие на закона занапред.

Щом като относителната недействителност по чл. 645-647 от ТЗ се предявява само по съдебен ред и настъпва като последица на влязло в сила съдебно решение, с което предявеният иск се уважава, е очевидно, че докато не е влязло в сила решение за уважаване на предявения иск, извършените от длъжника действия и сделки, дори да са предмет на неприключило исково производство, са действителни и противопоставими на всички трети лица, включително на кредиторите на несъстоятелността. Поради това и тяхната относителна недействителност винаги ще се преценява към момента на постановяване на съдебното решение по чл. 645-647 от ТЗ.

С разпоредбата на § 14, ал. 1 от ПЗР на ЗИД на ТЗ законодателят изрично е предвидил, че новият закон (чл. 645, ал. 4, чл. 646, ал. 2 и ал. 5-7, чл. 647 и чл. 649 от ТЗ) се прилага за заварените при влизането му в сила производства по несъстоятелност и за заварените иски производства за попълване масата на несъстоятелността. Това означава, че новият закон се прилага само за сделки и действия на неплатежоспособния длъжник, които към момента на влизане в сила на закона не са обявени с влязло в сила решение за недействителни спрямо кредиторите на несъстоятелността и по дефиниция са действителни (включително са противопоставими на всички кредитори на несъстоятелността).

С влизането на закона в сила се прави *преоценка от законодателя* на извършените от длъжника действия и сделки, които могат да бъдат предмет на нови иски (в хипотезата на заварено производство по несъстоятелност) или са предмет на вече предявени иски (в хипотезата на заварено от новия закон исково производство по предявен отменителен иск). И в двата случая преоценката (преуреждането) на правните последици на извършените от длъжника действия и сделки е занапред, тъй като законът не е предвидил да се валидират относително недействителни сделки, чиято недействителност е настъпила преди влизането му в сила в резултат от влязло в сила решение за уважаване на иск по чл. 645-647 ТЗ. Несъмнено в последния случай би било налице обратно действие, но разпоредбата на § 14, ал. 1 от ЗИД на ТЗ не предвижда това, защото тя се прилага само за

---

¹⁶ Таджер, В., Гражданско право, цит.съч, т. I, ...: „Понякога законодателят определя действието на новия закон и спрямо заварени отношения, но това не е обратно действие на закона”.

действия и сделки, чиято недействителност не е установена с влязло в сила решение по предявен иск по чл. 645-647 ТЗ.

Казано с други думи, разпоредбата на § 14, ал. 1 от ПЗР на ЗИД на ТЗ предвижда, че новият закон се прилага за в бъдеще спрямо заварени правоотношения: спрямо извършени от длъжника действия и сделки, които попадат в подозрителния период и могат да бъдат предмет на бъдещи иски за попълване масата на несъстоятелността или са предмет на вече предявени иски, делата по които не са приключили с влязло в сила решение, обявяващо недействителността им.

Ако се възприеме разбирането на ТК на ВКС, би следвало, че нито една сделка, извършена от неплатежоспособен длъжник преди приемане на Част четвърта от ТЗ – „Несъстоятелност” (през 1994 г.), макар да попада предметно и времево в приложното поле на исовете по чл. 645-647 от ТЗ, не би могла да бъде обявена за относително недействителна спрямо кредиторите на несъстоятелността, *просто защото при извършването ѝ не е съществувала въобще подобна уредба.* Съдебната практика, обаче, безпротиворечиво е приела друго – че разпоредбите на чл. 645-647 от ТЗ се прилагат и за сделки, извършени преди влизане в сила на Част четвърта на ТЗ, „Несъстоятелност”, независимо, че е липсвала разпоредба, подобна на § 14, ал. 1 от ПЗР на ЗИД на ТЗ. Това е така, защото новият закон (чл. 645-647 ТЗ при приемането на Част Четвърта на ТЗ) се прилага незабавно и занапред за всички заварени правоотношения, без да е необходима изрична разпоредба за това (каквато е необходима само за обратно действие на закона – арг. от чл. 14, ал. 1 от ЗНА). Поради това в тези случаи Върховния касационен съд е приел, че не се касае до „*обратно действие на материалноправната норма, което трябва да бъде изрично предвидено, а до ново уреждане на заварените правоотношения и до създаване на възможност за предявяване на специалния отменителен иск по отношение на увреждащата сделка, стига само тя да е извършена в едногодишен срок преди откриване на производството по несъстоятелност...*” (Решение № 223/01.07.1998 г. на ВКС по гр.д. № 37/1998 г. на ВКС, 5-членен състав).

Ето защо считаме разбирането на Търговска колегия на ВКС, че с разпоредбата на § 14, ал. 1 от ПЗР на ЗИД на ТЗ в частта „*и иски производства за попълване масата на несъстоятелността*” е въведено обратно действие на закона, е неправилно. Доколкото искането за противоконституционност изцяло е обосновано с погрешното разбиране за придадено „*обратно действие на закона*”, считаме искането за противоконституционност на оспорените разпоредби за неоснователно.

III. По конкретните аргументи на вносителя за противоконституционност на оспорените разпоредби на § 14, ал. 1 в частта „*и иски производства за попълване масата на несъстоятелността*”, § 14, ал. 2 и § 15 от ПЗР на ЗИД на ТЗ (обн. в ДВ, бр. 20/28.02.2013 г.).

1. Според ТК на ВКС обратното действие на атакуваните разпоредби накърнява придобитите права, „*доколкото осъществяването на състава*

/хипотезиса/ на правната норма е вече породило правно действие и съответното действие или сделка е нищожно”.

Разпоредбите на чл. 645-647 от ТЗ уреждат хипотези на относителна недействителност, която **не настъпва по право, още по-малко с откриване на производството по несъстоятелност** – както погрешно сочи вносителят.

Относителната недействителност се релевира само по съдебен ред – чрез предявяване на иск по чл. 645-647 от ТЗ и **настъпва като резултат от влязло в сила съдебно решение за уважаване на такъв иск.**

В този смисъл е както разбирането в правната теория¹⁷, така и разбирането в практиката на Търговска колегия на Върховния касационен съд¹⁸.

Кредиторите придобиват права да се удовлетворят от имуществото, предмет на атакувана с иск по чл. 645-647 ТЗ сделка не с откриване на производството по несъстоятелност, нито с предявяване на такъв иск, а едва с влизане в сила на съдебното решение, с което такъв иск се уважава.

Фактическите състави на относителната недействителност на действията и сделките на длъжника включват, освен визираните в закона предпоставки за обявяването им за недействителни, и влязлото в сила решение, с което се уважава предявеният иск за попълване масата на несъстоятелността. Едва от момента на влизане в сила на решението настъпват благоприятните правни последици, предвидени от закона за кредиторите на несъстоятелността – сделката става непротивопоставима на кредиторите, поради което прехвърленото по относително недействителната сделка право се счита собственост на длъжника и за кредиторите възниква възможност да получат удовлетворение от това имущество в производството по несъстоятелност.

До влизане в сила на решение по предявен иск за попълване масата на несъстоятелността, кредиторите не са придобили никакви права, за да се мисли, че се засягат възникнали за кредиторите правни последици и тяхната сигурност.

След като разпоредбата на § 14, ал. 1 от ПЗР на ЗИД на ТЗ в оспорената част се отнася за **заварени иски** **производства**, няма как с нейното незабавно действие (което винаги е от влизане в сила на закона занапред) да засегне придобити права – кредиторите на несъстоятелността не са придобили права (след като исковите производства са заварени), за да бъдат такива права отнети с незабавното действие на разпоредбата.

2. Според ТК на ВКС с атакуваната разпоредба на § 14, ал. 1 от ТЗ се въвежда „обратно действие” на закона, като наред с това се създават два успоредни режима, от които единият облекчава, а другият – утежнява положението на всяка от страните по делата /в зависимост от процесуалното й качество/, с което се създава неравноправно третиране на гражданските и стопанските субекти, участващи в производството - нарушението по чл. 4, чл. 6 и чл. 19, ал. 2 от Конституцията.

2.1. Беше изяснено (в т. II.3 по-горе), че разпоредбата на § 14, ал. 1 от ПЗР на ЗИД на ТЗ не урежда хипотеза на обратно действие на закона, а тъкмо обратното –

¹⁷ Таджер, В., цит.сърч, т. II, стр. 477; Павлова, М., цит.сърч, т. II, стр. 137; Стефанов, Ст., цит.сърч., стр. 351-352.

¹⁸ Решение № 105/25.11.2009 г. по т.д. № 90/2009 г.

предвижда действие на закона (измененията на чл. 645-647 от ТЗ) за в бъдеще, доколкото действието на закона към заварените от него и неприключили правоотношения винаги е действие за в бъдеще.

2.2. Дори да приемем, че е налице обратно действие на закона (каквото всъщност няма), това не води до нарушаване на конституционното изискване на чл. 19, ал. 2 от КРБ. Законодателят е предвидил изрично новите разпоредби да се прилагат за **всички производства по несъстоятелност и за всички заварени искиви производства**, като е осигурил еднакво третиране на всички кредитори в производствата по несъстоятелност и еднакво третиране на всички трети лица, договаряли с длъжника. Законодателят не е предвидил новите разпоредби на чл. 645-647 от ТЗ да се прилагат само за определен кръг производства по несъстоятелност (например само за производства по несъстоятелност на дружества с предмет на дейност строителство и продажба на недвижими имоти), нито само за определен кръг кредитори (например с оглед личността им, с оглед вид на вземането, неговата обезпеченост и пр.), за да е налице **различно третиране на кредиторите в производството по несъстоятелност, както твърди ВКС. Именно с въведеното от законодателя незабавно действие на новите разпоредби на чл. 645-647 от ТЗ както за заварените производства по несъстоятелност, така и за заварените искиви производства**, образувани по повод вече висящи производства по несъстоятелност, **се постига „еднакво третиране“ на всички кредитори в производството по несъстоятелност и на всички трети лица, договаряли с длъжника по един и същ вид сделки.** Защото всички кредитори и всички трети лица, договаряли с длъжника, ще бъдат поставени при еднакви правни условия, тъй като **новите разпоредби ще действат за всички заварени правоотношения от същия вид – ще бъдат приложими за извършените от длъжника действия и сделки от един и същ вид**, независимо дали към момента на влизане на закона в сила за тях са предявени искове или все още не са. Както е посочил и законодателят в Мотивите към ЗИД на ТЗ, с тази разпоредба се цели **„да се минимизира неравенството между ответниците по заварени и нови дела“** (Мотиви към ЗИД на ТЗ).

До неравноправно третиране както на кредиторите в производството по несъстоятелност, така и на третите лица, които са договаряли с длъжника, би се стигнало **тъкмо ако новите разпоредби се прилагат само за заварените производства по несъстоятелност, но не и за заварените искиви производства** (както предлага ТК на ВКС и какъвто би бил резултатът от обявяването на противоконституционността на § 14, ал. 1 от ПЗР на ЗИД на ТЗ). В този случай ще се окаже, че както кредиторите, така и третите лица, договаряли с длъжника, ще бъдат неравностойно третирани в рамките на едно и също производство по несъстоятелност съобразно това дали към момента на влизане на новия закон в сила е предявен или не иск по чл. 645-647 ТЗ. **Така например ако неплатежоспособният длъжник е извършил действия и сделки от един и същ вид** (например извършил е множество плащания към свои доставчици на една и съща дата), **сделките, съответно плащанията, за чиято недействителност са предявени искове по чл. 646, ал. 2, т. 1 от ТЗ, ще подлежат на отмяна и връщане в масата** (ако разпоредбите на новия закон **не се прилагат незабавно за заварените искиви производства**, каквато е тезата на ВКС), **а сделките, съответно плащанията, за чиято недействителност не е предявен иск към влизане на ЗИД на ТЗ в сила – няма да подлежат на връщане.** Именно в този случай както третите лица, договаряли с длъжника, ще бъдат третирани по различен начин в зависимост от това дали при влизане на закона е бил предявен иск или не, така и кредиторите

на несъстоятелността ще бъдат поставени в различно правно положение по отношение на един и същ вид сделки – едни и същи по вид сделки ще им бъдат и противопоставими (ако за тях не са предявени иски), и непротипоставими (ако за тях са предявени иски). Така действително би била създадена възможност за нееднакво попълване на масата на несъстоятелността – кредиторите биха били третирани нееднакво по отношение на един и същ вид сделки в едно и също производство по несъстоятелност, като наред с това и третите лица, сключили един и същ вид сделки с един и същ длъжник, ще бъдат третирани по различен начин.

Исковите за попълване на масата на несъстоятелността, макар и разглеждани в рамките на самостоятелни иски за производство, са част от производството по несъстоятелност и нямат самостоятелно съществуване вън от него – няма ли открито производство по несъстоятелност, исковите са невъзможни (недопустими). Дори разпоредбата на § 14, ал. 1 от ПЗР на ЗИД на ТЗ да не предвиждаше, че новите разпоредби се прилагат освен за заварените производства по несъстоятелност и за заварените иски за производство за попълване на масата на несъстоятелността, новите разпоредби биха били приложими и за заварените иски за производство, защото исковите производства за попълване на масата на несъстоятелността (подобно на всички други съпътстващи производства по несъстоятелност) са уредени от законодателя като част от производството по несъстоятелност (арг. от чл. 621а, ал. 3 ТЗ).

2.3. С ПЗР на ЗИД на ТЗ законодателят е въвел два различни режима за довършване на заварени иски за производство за попълване на масата на несъстоятелността. От анализа на разпоредбите на § 14 и § 15 от ПЗР на ЗИД на ТЗ става ясно, че законодателят е направил ясно разграничение на съставите на преферентните иски по отменените разпоредби на Търговския закон за атакуване на сделки, сключени след началната дата на неплатежоспособността (чл. 646, ал. 2, т. 1 и т. 3, чл. 647, т. 4-7 от ТЗ в отменената редакция), и фактическите състави на исковите за сключени след началната дата на неплатежоспособността сделки, дефинитивно увреждащи масата на несъстоятелността (по чл. 646, ал. 2, т. 2 и 4 от ТЗ в отменената редакция):

- всички заварени иски за производство за попълване на масата на несъстоятелността с предмет иски за сключени след началната дата на неплатежоспособността сделки, които пряко увреждат масата на несъстоятелността (искове за безвъзмездни сделки и нееквивалентни сделки по чл. 646, ал. 2, т. 2 и 4 от ТЗ до изменението), се довършват по досегашния ред, съгласно § 15 от ПЗР на ЗИД на ТЗ;

- всички заварени иски за производство по предявени преферентни иски се довършват по новия ред - § 14, ал. 1 от ПЗР на ЗИД на ТЗ.

Въведената законодателна уредба не е случайна, а е плод на обмислена законодателна политика, обоснована със съображения за справедливост и правна сигурност.

Използваният от законодателя критерий за направеното разграничение не е нито с оглед личността на кредитора, нито с оглед личността на длъжника или третото лице, договаряло с длъжника (за да се нарушават конституционните изисквания на чл. 4, чл. 6, ал. 2 и чл. 19, ал. 2 от Конституцията), а единствено с оглед *вида на извършената сделка и интензитета, с който тази сделка засяга масата на несъстоятелността*. Съображенията на законодателя за въвеждане на различен режим за довършване на производствата според предмета на иска изхождат от идеята за

справедливост – не може (несправедливо е) безвъзмездните и нееквивалентни сделки да бъдат уредени по един и същ начин с възмездните, еквивалентните и обезпечителните сделки (те никога не са и били уредени по един и същ начин). За безвъзмездните и нееквивалентни сделки и с новите разпоредби законодателят не е предвидил нови форми за защита на ответниците, каквито е предвидил за ответниците по всички други икове, поради което не се и налага тези производства да се довършват по новия ред, тъй като за тях нищо ново не е предвидено.

Впрочем в производството по несъстоятелност не съществува един единствен иск за попълване масата на несъстоятелността (каквто е павловия иск по чл. 135 от ЗЗД в облигационното право), **а система от икове за попълване масата на несъстоятелността, които имат различни предпоставки и преследват различна цел.** Поради това и въобще не може да се поставя въпросът, че едва с ПЗР на ЗИД на ТЗ, както твърди ТК на ВКС, е въведено „различно третиране” или „различен режим”. **Защото сделките, сключени от неплатежоспособния длъжник, винаги са се третирани и се третират различно в производството по несъстоятелност (различните сделки могат да бъдат атакувани чрез различни икове) – според вида на сключената сделка и според интензитета, с който увреждат масата на несъстоятелността** (едни сделки са сключени преди началната дата на неплатежоспособност, други са сключени след началната дата, едни са безвъзмездни, други са възмездни, но не еквивалентни, трети са обезпечителни и пр.).

2.4. Според вносителя на искането за противоконституционност, с обратното действие на закона се *„отегчава (най-вероятно се има предвид утежнява бел.наша) положението на всяка от страните по делата в зависимост от процесуалното ѝ качество”* (т. 1 от искането на вносителя) и същевременно се *„фаворизира”* другата страна. Това, според ТК на ВКС, нарушавало изискването на чл. 121, ал. 1 от Конституцията (за равенството на страните в процеса) и чл. 4, ал. 1 от Конституцията (принципът на правовата държава и за законност), като наред с това атакуваните разпоредби пречат за осъществяване на обективно и безпротиворечиво правосъдие и затруднявали съдилищата при прилагането на закона.

Разпоредбата на чл. 121, ал. 1 от Конституцията прогласява принципа за равенство на страните в процеса, като *вменява именно в задължение на съдилищата то да бъде осигурено*. Това задължение в съответствие с принципите на правовата държава и върховенството на закона, съдът изпълнява единствено и само в рамките на закона. Разпоредбите на Конституцията правят ясно разграничение между законодателната и съдебната власт. Какъв да бъде закона е въпрос, предоставен изцяло в правомощията на законодателя, а не на съдилищата. Съдилищата са част от съдебната власт и при осъществяване на възложените им правомощия са длъжни да приложат закона такъв, какъвто е, независимо дали намират закона за обществено оправдан и необходим или не.

При осъществяване на своите конституционни функции съдилищата са длъжни да разгледат и разрешат всяка молба за защита и съдействие на граждански права (чл. 117, ал. 1 от Конституцията и чл. 2 от ГПК). **Съдилищата са длъжни при спазване принципа на законност, прогласен в чл. 4, ал. 1 от Конституцията, доразвит в разпоредбата на чл. 5 от ГПК, да изтъкват и приложат закона според точния му смисъл и да осигурят длъжимата защита на материалните граждански права в рамките на закона, като осигурят равенството на страните в процеса.** Законът може да е непълен, неясен и да създава действителни затруднения при тълкуването и прилагането му от съдилищата, което да доведе до противоречива съдебна практика. **Конституцията, обаче, е възложила именно на ВКС да осигури точното и еднакво**

прилагане на закона от всички съдилища (чл. 124 от Конституцията), независимо дали закона е непълен или неясен, и поради това – създаващ затруднения за съдилищата. Ето защо намираме, че затрудненията в правоприлагането, включително затрудненията на ВКС да осъществи функцията си по чл. 124 от Конституцията, не могат да обосноват противоконституционност на закона на посочените от ТК на ВКС основания, независимо колко затрудняващ за съдилищата (или „отегчаващ“ и лош според част от тях) е един закон.

Наред с това разпоредбите на чл. 645-647 от ТЗ не са процесуалноправни, а материалноправни, за да е въобще възможно с тяхното изменение да се променя процесуалното положение на страните по делата. Процесуалните права са функция на материалните права, а не обратното, поради което ако в резултат на изменени материалноправни разпоредби отпадне материалноправната легитимация, ще отпадне и процесуалноправната легитимация. Когато страната не разполага с материално право, тя не разполага и със съответно процесуално право за защитата му (право на иск или право на възражение). Това, обаче, не води до неравенство на страните в процеса, защото равенството на страните в процеса означава страните да разполагат с еднакъв арсенал от правни средства за защита на материалните си права съобразно процесуалната роля, която имат в конкретния процес.

3. Според ТК на ВКС чрез обратното действие на ЗИД на ТЗ се засягат несъразмерно придобити права, което се отразявало глобално и върху правната сигурност, защото можело да засегне и права на трети лица, като по този начин било нарушено изискването за правова държава, чието законодателството следва да отговаря на принципа на стабилност и предвидимост, за справедливост и пропорционалност.

До влизане в сила на решение по предявен иск по чл. 645-647 ТЗ, с което се установява относителна недействителност на извършена от длъжника сделка или действие, кредиторите не придобиват никакви материални права, за да е мислимо, че твърдяното от ТК на ВКС „обратно“ действие на закона към заварени искиви производства отнема придобити права (което беше разгледано в т. III.1. по-горе, поради което е ненужно да бъде повтаряно).

Изискване на правовата държава е тя да се управлява според Конституцията и законите (чл. 4, ал. 1 от Конституцията). Съдържанието на закона се определя от законодателя в рамките на предоставените му конституционни правомощия. Законодателят е единствения компетентен конституционен орган, който може да прецени дали е настъпила промяна в обществените отношения в определена област и дали тази промяна налага изменение в правната уредба. При установени от законодателя изменения в обществените отношения, които налагат изменение на уредбата им, законодателят е оправомощен да осигури адекватната промяна на закона, съобразена с принципите за справедливост и правна сигурност и с оглед преследваните от законодателя обществено-политически цели на закона.

В конкретния случай измененията на ТЗ, извършени със ЗИД на ТЗ, са продиктувани от подробно разгледаните Мотивите към ЗИД на ТЗ причини (липса на краен срок назад във времето за подозрителния период, липса на правна защита на третите лица, договаряли с длъжника в подозрителния период, възможност изключително широк кръг сделки на длъжника, включително еквивалентни сделки извършвани в хода на обичайната му търговска дейност, да бъдат обявени за недействителни, липса на баланс между целите и нуждите на производството по несъстоятелност и правната сигурност в търговския оборот за всички трети лица, явни злоупотреби с началната дата на неплатежоспособност с цел максимално разширяване на

приложното поле на исковете за попълване масата на несъстоятелността и пр.), които в своята съвкупност са наложили промяна в уредбата на исковете за попълване масата на несъстоятелността. Целта на законодателните изменения е именно да се възстанови нарушения баланс между целите и нуждите на производството по несъстоятелност и правната сигурност в търговския оборот. За постигането на тази непосредствена цел на ЗИД на ТЗ е предвидено от законодателя и незабавно действие на закона за заварените правоотношения – неприключилите производства по несъстоятелност и искиви производства по предявени отменителни искиве.

Неразбираем е аргументът на ВКС за противоконституционност на закона, тъй като не бил налице „належащ обществен императив“, който да налага тези изменения и тяхното незабавно действие. Измененията са отговор именно на обществената необходимост да се защитят правата на третите лица, като по този начин се стабилизира гражданския оборот като цяло, който е оценен от законодателя (както изрично е посочено в мотивите към ЗИД на ТЗ) като по-висше обществено благо, нуждаещо се от защита. Всички тези причини в тяхната съвкупност представляват „належащ обществен императив“ (по терминологията на ТК на ВКС), налагащ законодателно изменение. Преценката за необходимост от промяна на закона поради обществена необходимост е предоставена в правомощията на законодателя и не може да бъде подлагана на съмнение или преоценка от съдилищата. Ако това би било допустимо, биха се нарушили принципите за разделение на властите (чл. 8 от Конституцията) и принципите на правовата държава и върховенството на закона (чл. 4 от Конституцията).

УВАЖАЕМИ ДАМИ И ГОСПОДА КОНСТИТУЦИОННИ СЪДИИ,

По изложените съображения считаме, че разпоредбите на § 14, ал. 1 в частта „и искиви производства за попълване масата на несъстоятелността“, § 14, ал. 2 и § 15 от ПЗР на ЗИД НА ТЗ (обн. ДВ, бр. 20 от 28.02.2013 г.), не са противоконституционни, поради което Ви молим да отхвърлите искането на Търговска колегия на ВКС за обявяване на тяхната противоконституционност.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ВИСШИЯ
АДВОКАТСКИ СЪВЕТ:

РАЛИЦА НЕГЕНЦОВА

СТАНОВИЩЕ

от Висшия адвокатски съвет по конституционно дело № 12/2013 г.